

**Quæstionum Canonicarum, In Quinque Libros
Decretalium, Tomus ...**

In Librum II. Decretalium, Per Triginta Titulos Distributum, In Quo Agitur
De Judiciis, Foro Competenti, Libelli Oblatione, Mutuis petitionibus, ...

Krimer, Ferdinand

Augustæ Vindelicorum, 1708

Articulus II. De requisitis ad valorem instrumenti publici à persona publica
confecti.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73001](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73001)

Unde, quando *L. 20. C. h. t.* dicitur: *comparationes literarum ex chirographis fieri, & aliis instrumentis, que non sunt publicè confecta*, solum colligitur, ejusmodi comparationes, & transumpta, quæ non sunt publicè confecta, non esse formaliter *instrumenta publica*; cum quo stat esse scripturas *publicas*, si afferentur in Archivo publico.

ARTICULUS II.

De requisitis ad valorem instrumenti publici à persona publica confecti.

1789. CUM instrumenta publica plenam fidem faciant, ut dicemus à n. 1818. extra dubium est, plura requiri non tantum in ipso scripto, seu scriptura confecta, sed etiam ex parte illam conficientis; cujus ratio ex eo sumitur; quia quod unius hominis scripturæ (quæ est quasi testis mortuus, & inanimatus) plena fides adhibeatur, etiam in præjudicium Tertii, sine alia viva voce, & adminiculo, est valde exorbitans à jure communi; cum ejusmodi fides, nec scripturæ, aut sigillo alicujus Magistratus haberi soleat, ut dicitur *c. post cessionem 7. de probat.* ubi dicitur literis Judicis ordinarii (v. g. Episcopi) credendum esse sic, ut illi standum sit donec contrarium ostendatur, sed in quæstione non cedente in præjudicium alterius; de hac enim ibi nihil definitum est; cum quæstio mota duntaxat fuerit, an *W.* communicatus fuerit? dum procurationis officium assumpsit: cum, inquam, hoc valde exorbitans sit; omnino necessarium fuit, ut, cum tales scripturæ conficiuntur, tam in ipso instrumento confecto, quam etiam in Conficiente plura exigerent ad ejus valorem, ut gravia aliorum præjudicia, contra quos, vel à quibus producuntur, justitiâ naturali id exigente, caverentur; quibus positis:

§. 1.

De requisitis ex parte conficientis instrumentum publicum.

1790. Communis tenet, non à quolibet

Tom. II.

validè confici posse instrumenta publica; sed ad hoc necessariam esse personam publicam, quæ ad id auctoritatem habeat ab eo, eo qui talem ei vim jure concedere potest. Tales porro personæ publicæ sunt Notarii, seu Tabelliones. Nomen *Notarii*, teste Suetonio in *Galba c. 5.* illis olim applicabatur, qui notis quibusdam, & compendiis dictionum, Syllabarum, & literarum aliquid breviter perstringere, non omnibus literis integrum perscribere solebant; in eadem significatione accipitur in *L. Lucius ff. de milit. testam.* ubi hæc habentur: *Titius miles Notario suo testamentum scribendum notis dictavit*; hoc est, *per literarum compendia, seu breviaturas.* Nunc autem dicitur *Notarius*, à notando, & est persona publica, ad quam spectat negotia hominis, publicè, & authenticè in publicam, & authenticam formam redigere. Cæpit hoc munus in Ecclesia à S. Clemente, qui septem Notarios creavit, ac divisit per septem Romæ urbis regiones, à quibus etiam *Regionarii* dicebantur, ut martyrum cruciatus, & mortes describerent. *Dicti à regione: est autem Regio vicus civitatis.* Unde regiones Romæ appellari cæptæ à similitudine illarum regionum, in quas orbis dividitur. Cum verò ab Antero Papa statutum fuerit, ut eorum scripta in *Scriniis* Ecclesiæ servarentur, hinc forte *Scriniarii* appellati sunt, *c. Ad audientiam, de præscript.* ubi gloss. *Prothonotarius*, inquit, est primus, seu princeps Notariorum, habens dignitatem. *Tabellio*, ut notat *Pereyra in Elucidar. n. 507. §. est autem*, est publica persona, sacramento adstricta civitati, rationes, & acta in formam publicam redigens, à principe ad hoc officium deputatus, & confirmatus: & potest sic definiri: *Est persona publica, habens officium scribendi instrumenta super contractibus, vel aliis rebus ad faciendam fidem super eisdem.* Quamvis autem aliqui distinguant

M m m

inter

inter *Tabellionem*, & *Notarium* (ut *Tabellio* fit officialis, qui munere publico instrumentis rogandis præficitur, seu, qui alterius mandato instrumenta conficit, v. g. Regis, aut Cancellarii, mandata, privilegia, & diplomata expediat: *Notarius* autem, qui ab alio dictata excipiat) plerumq; tamen uterq; terminus promiscuè accipitur; hispositis:

1791. Quæstio I. est, quis possit creare *Notarios* publicos, seu *Tabelliones*? Respons. tales creari posse à supremo Principe, vel alio in terris suis Superiorem non recognoscente. Solus enim supremus Princeps in his, quæ à jure communi exorbitant, potest aliquid constituere dispensando, vel novum jus introducendo; quod etiam intelligendum venit de his, quibus ipse hanc facultatem delegat, vel privilegio indulget; aut immemoriali consuetudine præscripserunt. Et quoniam recepta jam consuetudo habet, quod Magistratus etiam inferiores constituent *Notarios* intra territorium suum, idem de his dicendum venit, ut colligitur ex *c. cum dilectus* 9. *b. t.* ibi: *super tertio verò articulo respondemus, quod si consuetudo illius patriæ obtineat approbata, ut instrumentis illius Regis fides adhibeatur: vos ea securè poteritis admittere: præsertim cum supradictus Rex tante fuerit honestatis, quod ipsius instrumenta maxime auctoritatis sint in partibus Scotticæ.*

Quamvis enim scriptura, seu literæ Regis, Principis, Episcopi, & Capituli, (licet sint personæ publicæ) de jure communi censeantur *privatæ*, quia ad illorum officium publicum non pertinet instrumenti confectio, ut notat *Vallensis* *b. t. §. 1. n. 5.* consuetudine tamen ejusmodi scripturæ possunt habere vim instrumenti *publici*, ita, ut Rex, Princeps, vel Episcopus quoad hoc æquivalet *Tabellioni*, vel *Notario* publico per dict. *c. cum dilectus*, quod licet loquatur de rege, eadem tamen ratio est in alia persona inferiori, quod expressè tradit *Joann. Andr.* in *c. Secu-*

lars. de foro compet. l. 6. in Novell. & *Bart. in L. Servus communis. ff. de stipulat. servor.* ubi addit, quòd *Judex* per *h. t.* ipse possit scribere acta, & fides ei adhibeatur, si hoc habeat consuetudo, non tamen nisi in causis voluntariæ jurisdictionis, aut parvis. Cessante autem consuetudine, hoc solum poterit, si simul sit *Judex* & *Notarius*, ut notat *Innoc. in c. 2.*

Duo sunt, quæ circa *Notariorum*, vel *Tabellionum* creationem aliqui observant; primum est, quòd, licet *Notarius* officium suum exercere possit etiam extra judicium; creari tamen non possit extra illud; eò quòd talis actus sit *judicialis*; & consequenter extra territorium fieri non possit; arg. *L. fin. ff. de jurisdic. 2.* quòd non valeat statutum Magistratus inferioris; vi cuius ipse possit *Notarios* creare, vel aliis facultatem dare, creandi, licet hoc jus acquiri possit consuetudine. In ratione discriminis non conveniunt *DD.* *Innocentius* in *c. penult. b. t. num. 2.* rationem reddit, quia ad inducendam consuetudinem requiritur, ut interveniat consensus superioris Principis expressus, vel saltem tacitus: quod autem Princeps approbat, ipse facere videtur: Secus autem est in statuto.

Hanc rationem improbat *Abbas* in dict. *c. penult. n. 8.* eo, quòd valeat consuetudo, etiam ignorante Principe, introducta. Aliam ergo ipserationem dat; quia in consuetudine concurrat consensus universitatis, seu populi, qui cum possit ordinariam jurisdictionem dare, multò magis poterit tale officium concedere: at statutum Magistratus inferioris tantam auctoritatem non habet. Sed in hoc puncto rectior videtur ratio *Innocentii*; quando enim dicitur valere consuetudinem inductam etiam ignorante Principe, non excluditur ejusdem consensus *legalis*, in *c. fin. de Consuet.* Nam nullus etiam longævus usus vim legis obtinet, aut pro lege recipitur, nisi in vi legis, à Principe conditæ, usui longæv

vo concedentis auctoritatem legis, si rationabilis sit, & continuatus tempore à jure præscripto, ut diximus l. 1. tit. 4. de consuet. Quando autem dicitur, quòd consensus universitatis, vel populi, possit ordinariam jurisdictionem dare, accipiendum, non quòd solus populus, sed cum suo capite; sicut nec consuetudo dat jurisdictionem, vel error communis, etiam cum titulo; sed solus Superior, in talibus circumstantiis, accedente consensu populi, supplens defectum. Unde, quando quis ex titulo colorato, reipsa nullo, errore communi habetur pro vero, & legitimo Parocho, non populus, non error communis, sed Ecclesia jurisdictionis defectum supplet; & sic accipienda venit lex *Barbarius ff. de offic. Prator.*

1794. Quæstio altera est, quæ requirantur, ut quis passivè creabilis sit in *Notarium*? Resp. in ordine ad hoc requiri plures conditiones breviter referendas; & 1. ut tradit Sylvester in *Summa V. Tabellio q. 2.* debet esse natus thoro legitimo; 2. liber, non servus; hic enim capax non est officii publici; 3. ut sit instructus scientiâ ad hoc munus exercendum requisitâ; 4. ne sit Clericus in sacris, per expressum textum in c. *sicut. 8. nec Clerici, vel Monachi*; 5. ne sit excommunicatus vitandus; Layman, L. 1. *Summa, tr. 5. p. 2. c. 2. n. 15.*

1795. Not. autem, non omnes *Notarios* æqualis esse potestatis in ordine ad conficienda instrumenta *publica*; nam quidam sunt *Notarii* summorum Principum, & in dignitate constituti, quorum officium est, Leges, Constitutiones, Oracula, & Rescripta Principum edere, promulgare, ac subsignare, qui alicubi *Cancellarii* vocantur; alii deputantur principaliter ad scribenda acta judicialia, qui citationes, libellos, appellationes, positiones, sententias, & alia hujusmodi acta judicialia recipiunt, notant, & publicant; alii principaliter ad hoc assumuntur, ut contractus, testamenta, aliasque ultimas voluntates in publicam formam redi-

Tom. II.

gant; alii deputantur ad rationes publicas conscribendas, distinguendas, & pecunias recipiendas: alii denique pro locorum diversorum consuetudine aliis certis officiis destinantur. Ex his præcipuum locum tenent *Notarii* creati à summo Principe, Pontifice, vel Imperatore; hi enim ubique conficere possunt instrumenta, quibus creditur, adeo, ut *Notarius* creatus ab Imperatore, seu Imperiali auctoritate, soleat conficere instrumenta super beneficialibus, & spiritualibus.

Quæstio 3. est, an instrumentum à *Notario* confectum fidem faciat, si ve intra, si ve extra territorium constituentis confectum sit? Non est dubium habere vim illam, si confectum sit *intra* territorium constituentis pro ejusdem subditis; difficultas est, si extra jurisdictionem constituentis? Resp. *Notarium extra* territorium constituentis non esse personam publicam; nec in eo locum esse prorogationi jurisdictionis; cum non gaudeat jurisdictione, sed tantum officio. Quare spectato jure communi nec *Notarii Pontificii* extra terras, Ecclesiæ subjectas; nec *Imperatorii* extra terras imperii, possunt conficere instrumenta publica. Sed hoc habet plures limitationes 1. ut non procedat, si *Notarius* rogatus à subditis ejus, à quo creatus est, extra hujus territorium instrumentum conficeret; hoc enim valeret ad probandum *intra*, non autem *extra* territorium; ratio primi est, quia actus potestatis voluntariæ, etiam extra territorium exercitus valet; secundi autem, quia *Judex* alterius territorii non adstringitur credere homini, qui pro tali loco non habet personam *publicam*; nisi aliud habeat consuetudo. Limitatur 2. ut non procedat, si *Notarius* rogatus ab extraneis, *intra* territorium constituentis, conficeret instrumentum; nam sic jam accepisset fidem publicam, nimirum à *Notario* in loco, ubi habet personam publicam; nec obstat, illos, pro quibus confecit instrumentum, non esse subditos illius territorii; quia actus ab eo, qui potestatem

M m m 2

statem

statem habet, etiam à lege solum municipali, exercitus inter volentes, etiam si alioquin non subditos, valet apud omnes, quin mutatione loci auctoritatem, quam jure communi habet, amittat.

1797. Dixi supra, *spectato jure communi*. Nam Præses Provinciæ, in suæ Provinciæ homines tantum, imperium habet, & hoc, dum in Provincia est; nam, si excesserit, privatus est, ut dicitur *L. Præses 3. ff. de offic. Præsid.* ubi nota, ly *imperium*; hoc enim innuitur, quod non in extraneos, nisi volentes. Ex quo fit, Notarium extra territorium constituentis, *spectato jure communi*, censeretur personam solum *privatam*; consequenter non facere fidem publicam pro instrumento inter extraneos in alieno territorio, seu jurisdictione confecto: de consuetudine tamen aliud fieri potest, ut instrumentum à Notario confectum etiam pro non subditis, ac extra territorium constituentis, obtineat vim probandi; cum ejusmodi actus non sit jurisdictionis contentiosæ, vel voluntariæ, sed potius officii; de quo V. Card. Tuschus *V. Notarius, conclus. 72. à n. 1.* Imolain *c. penult. h. t. n. 5.* & alii. Dixi officii, nimirum secularis, & meri ministerii, propter quod etiam in causis spiritualibus, ac Ecclesiasticis officium Notarii à Laico legitime exerceri potest; sic Abbas in *c. sicut, 8. Ne Clerici, vel Monachi, à n. 15.* Aliquem porro esse *Notarium*, probatur vel instrumento creationis; vel testibus, qui adfuerunt creationi; vel instrumentis pluribus jam confectis, & rite productis.

1798. Quæstio est 4. quæ observanda sint Notario in confectioe instrumenti publici? R. quod contractum, vel dispositionem, super qua conficit instrumentum, describat fideliter, ac integrè, nec conficiat super materia illicita; ut colligitur ex *L. 14. §. 3. C. de SS. Eccles.* ibi: *bis Tabellionibus, qui hujusmodi contractuum vetitorum ausi fuerunt instrumenta conscribere, irrevocabilis exilii animadversione plectendis.* Si autem Notarius per imperitiam parti noceat, ex justitia tenebitur ad damni reparationem, ac ejus, quod interest; de quo apud

Haunoldum *tom. 5. tr. 4. n. 364.* Baldus, *quia hodie*, inquit, *raro ob suos errores castigantur Notarii, factum est, ut Notariorum imperitia totum mundum repleverit*; sed hoc forsan intellexit Baldus de loco, & tempore, ubi ipse scripsit; non universim; hoc enim Juris-consultus vix dicere potuit, aut debuit. Addunt communiter, exigi, ut Notarius instrumentum publicum confecturus ad id sit rogatus, vel à Judice mandatus; sic Vallensis *h. t. §. 1. n. 2.*

1799. Quæstio est 5. an Notarius rogatus teneatur per se instrumentum componere? Resp. ad hanc quæstionem dici affirmativè in *Novella 44. c. 1.* ibi: *nos autem credimus, oportere universis auxiliari, & communem in omnibus facere legem, quatenus præpositis operi tabellionum, ipsis per se omnibus modis injungatur documentum, ut dum dimittitur, intersit, & non aliter imponatur chartæ completio.* Not. tamen i. si per infirmitatem ipse non posset, de consensu partium, & Judicis Autoritate, per alium vel confici; vel si ceptum est, absolvi potest, ex *c. cum P. 15. h. t.* ubi Gregorius IX. L. Tabellioni rescribens: cum P. Tabellio, inquit, morte præventus, quædam non perfecerit instrumenta, quæ in nota redacta fuerant ab eodem: *Ad petitionem eorum, ad quos pertinent, auctoritate ordinarii Judicis poteris ea fideliter in in publicam formam redigere, habitura per hoc perpetuam firmitatem.* Ex quo colligitur, requiri, quod partes ad hoc citentur; vel ea, interest, transcribi exemplar; sic Covarruvias *pract. c. 21. n. 6.* & alii; quamvis pluribus exceptionibus (hanc citationem in illis non exigi) firmet Barbosa in *dict. c. 15. n. 3.* quando exemplar transcribitur. Collig. 2. Notario mortuo alium Notarium substitui posse, qui acta ab illo, inserta Protocollo (non autem alia) in solemne instrumentum redigat; ad quod exigitur, ut id fiat auctoritate Judicis, de consensu partium, quin de suo aliquid addat, vel demat, ex his, quæ Antecessor Protocollo inseruit, extensis abbreviaturis sibi notis, & appositis clausulis solitis,

solitis, quas Protocollum indicare voluit per clausulam, & cetera. Requiritur tamen, quòd Notarius protocollum partibus ostendat prius, quàm in formam redigat, id, quòd aliqui dicunt, *consultum esse*; Imola verò in *dict. c. 15. n. 2. de necessitate*, Abbate hoc negante *ibid. n. 4.* quòd non extet ullum jus id præcipiens.

1800. Not. præterea, valere instrumentum ab uno ex contrahentibus *compositum*, à Notario solum *descriptum*, & in publicam formam *reductum*; nam per subscriptionem censetur illi tribuere auctoritatem suam, modò, si quis ex compositione irrepisset defectus, ritè perpensis omnibus emendaverit. *Protocollum* porrò, ex partium rogatione scriptum, fidem facit de actis, si ita scriptum sit, ut ex eo, quæ acta sint, plenè intelligi possint, uti docet Imola *hic n. 3.* Felinus *n. 1.* nam *protocollum*, cum originale sit, præcipuam fidem mereri debet; quandoquidem ad illud recurrendum est, si de instrumento, quòd ex protocollo conficitur, dubium incidat, *c. quoniam 11. de probat.* quamobrem Notarii protocollo servare debent, ut monet Felinus *hic n. 2.* Durandus in *speculo l. 2. p. 2. de instrum. edit. §. 8.*

1801. Not. 2. scripturam aliquando requiri ad substantiam actus, quandoque solum ad probationem; hinc, ubi scriptura est de substantia negotii, necesse est illam legi coram partibus, & testibus; *coram illis*, ut saltem tacitè approbent, vel saltem non contradicant, cum consentire debeant in omnia ejus substantialia, inter quæ est consensus partium in scripturam, conformem earum intentioni, quòd præstare non possunt, nisi eam legi audiverint. Dixi, *ubi scriptura est de substantia actus*, seu contractus; si enim solum exigatur *causa probationis*, & sine illa substantialiter perfectus sit, id non requiritur; cujus ratio est à paritate testium, qui fidem faciunt propter suam auctoritatem, non ex voluntate, & approbatione partium, præsertim ubi testes sunt integri; sed ubi scriptura non est de substantia contractus, instrumentum super eo confectum à

Notario pariter integrum est, & ab eo auctoritatem habet, non à voluntate, & approbatione partium: ergo; secus tamen dicendum foret, si partes, vel alteruter contrahentium id prius prælegi postulasset; neque per hoc, quòd tale instrumentum fiat *rogatu partium*, rectè dicitur, eas contrahere sub conditione *suspensiva*, dum scriptura fiat, & legatur; nam si voluissent, expressissent.

Not. 3. fieri posse, quòd actus, super 1802. quo conficiendum est instrumentum, pendeat, vel ab unius tantum voluntate, vel utriusque; *si primum?* (qualiter fit in aditione hæreditatis, vel ejus repudiatione, protestatione, &c.) sufficit, Notarium ab illo rogatum esse; cum non debeat esse in alterius potestate (fortassè non consensuri) instrumenti confectio impediri: *Si secundum?* necesse est, consentire illum, qui gravatur, seu de cujus præjudicio agitur; si recusaret, in defectu instrumenti probatio fieri deberet per testes; etiam receptos ante litis contestationem ad perpetuam rei memoriam, ubi huic locus est. Unde notandum, vim instrumenti à Notario conficiendi pendere quidem ab auctoritate Notarii, sed restricta, ut pendeat à voluntate rogantis, seu exigentis confectio instrumenti, ut notat Haunold. *tom. 5. tr. 4. n. 385.* intellige, ubi actus, super quo conficiendum est instrumentum, pendet à voluntate hominis; si enim à natura, seu casu non libero, intervenire debet etiam Judicis auctoritas, ut colligitur ex *L. Prætor. ff. de edendo.*

Not. 4. Notarium, rogatum, ut con- 1803. ficiat instrumentum super aliquo actu gesto, vel contractu celebrato, non posse recusare suam operam; cum in ordine ad hoc habeat officium; an autem præsumatur rogatus? quando id ex ipso instrumento nec deductivè constat? variant Authores; negantibus quibusdam; quòd sit solemnitas extrinseca consistens in facto; factum autem non præsumitur; aliis negantibus, quòd (*Notarium esse rogatum*) non sit solemnitas instrumento publico extrinseca, cum pertineat ad actum, qui

est de officio Notarii, & necessarium fit, ut hi, qui curarunt instrumentum confici, possint uti ad probandum actum in eo descriptum; nec posse præsumi Notarium prætermisisse, quod vi officii, & jure præstare debet; quod tamen fieret, si non rogatus conficeret instrumentum.

§. 2.

De requisitis ex parte instrumenti publici.

1804. SOlennitates, quæ se tenent ex parte instrumenti, sunt sequentes 1. ut in eo fiat invocatio divini nominis; 2. annus currens tempore contractûs initi, vel rei, super qua conficitur instrumentum; 3. indictio; 4. dies; 5. contractus, vel actus ipse; 6. nomen Papæ, vel Imperatoris, aut Regis; 7. locus; 8. testes; 9. nomen, & signum, seu sigillum Notarii; hæc Arnoldus Corvinus in *l. 3. juris canon. tit. 29. ex Speculatore de instrument. edit. §. 2.* & alii communiter. Circa has solemnitates præmittendum, quod habetur in *c. inter dilectos 6. h. t.* quod satis prolixum continet sequentem casum, ex quo plura ad præsentem materiam resolvi possunt. Lite motâ inter Abbatem de Scozula, & Procuratorem Archiepiscopi Mediolanensis, Abbas petebat Monasterio suo restitui portum Scozulæ, aliasque possessiones, super quibus pro ipso in possessorio pronuntiavit Episcopus Veronensis. Allegabat autem 1. privilegium Luitardi Comitis, & Episcopi Lucani, qui hæc omnia donaverant; 2. instrumentum sententiæ Archiepiscopi Mediolanensis, qui ex delegatione Ludovici Imperatoris contra Luitardi nepotem super his pro Monasterio pronuntiavit; 3. privilegia Rom. Imp. præsertim Henrici IV. qui ista confirmaverant; 5. instrumenta locationum, quas fecerant Abbates: 6. denique testes, quod Monasterium à 50. annis, & supra, ista possederat, ipsamque factæ à Luitardo donationis publicam famam.

1805. Sed contra privilegium donationis objiciebantur, consumptio indictio- nis, & in charta vetustissima, scriptura

recentior; Sigilli forma suspecta, quod magis videretur esse Imperatoris, quam Episcopi; in nomine *Luitardi* duarum Literarum deletio, ut magis referret *Lotarium*; Cera sigilli interior vestutissima, exterior recens, & mollis; sub cera vetusta charta perforata, & glutino novæ ceræ conjuncta; in cæteris privilegiis paria vitia, præterquam in privilegio Henrici, quod tamen non erat publicâ manu confectum, nec sigillum habebat authenticum. Instrumentum quoque sententiæ Archiepiscopi Mediolanensis erat suspectum, tum ob lituras, tum quia subscriptio non videbatur Notarii &c. neq; hujus sententiæ fiebat mentio in privilegiis Imp. Porro hæc sententia præjudicare non potuit Archiepiscopatu Mediolanensi, utpote res acta inter alios, neq; attestations testium, utpote inter alias personas, & in alio judicio recepta. Deniq; privilegium Henrici ex forma petitoris erat confirmatorium, ac per hoc illæ possessiones per illius privilegium non poterant intelligi *donatae*, sed *confirmatae*. Cum igitur confirmatorium tantum extiterit, si principale (id est *donatio*) non tenuerit, ergo nec accessorium, id est, confirmatio. Per instrumenta verò locationis, nec proprietas, nec locatio plenè probata est. His ergo perpensis, cum legitimè probata non fuerint, quæ putabantur, ad Monasterium pertinere, procuratorem nomine Archiepiscopi, & Ecclesiæ Mediolanensis ab impetitione Abbatis duxit absolvendum, quia *cum obscura jura sunt partium, consuevit contra eum, qui petitor est, judicari*; quibus positis:

Prætermittimus hic ea, quæ alii annotant ad hoc c. qualia sunt, tribus modis posse aliquem esse Episcopum, simul & Comitem, vel Ducem, nempe ubi Comitatus est annexus Episcopatu; deinde, si Comes retentâ administratione fiat Episcopus; demum ratione sanguinis, seu familiæ; jus enim Nobilitatis non amittitur susceptione sacri ordinis, aut statûs etiam religiosi, ut cum Tiraquello *de Nobilitate, c. 26. à n. 3.* tradit Sanchez, *tom. 2. moral. l. 7. c. 12. à n. 13.* prætermisissis, in-

inquam, iis, ad præsentem quæstionem not. 1. saltem ex consuetudine apponi publicis instrumentis invocationem divini nominis; quamvis de jure scripto id nullibi exigatur, saltem ad valorem, ut notat Abbas in c. 1. h. t. hinc in ordine ad hoc punctum servanda est locorum consuetudo. Cæterum hujus invocationis exemplum videri potest dist. 23. c. in nomine Domini 1. ibi: in nomine Domini nostri, & Salvatoris Jesu Christi, Anno ab incarnatione ejusdem MLIX, mense Aprilis, indictione xii. propositis sacrosanctis Evangelis, presidente quoque reverendissimo, ac beatissimo Nicolao Apostolico Papa, in Basilica Lateranensis patriarchii, que cognominatur Constantiniana, confidentibus etiam reverendissimis Episcopis, Abbatibus, Presbyteris, Diaconis, &c.

1807. Not. 2. pariter apponendum instrumento esse annum ab incarnatione Domini tunc currentem, dum actus celebratus est, & confectum instrumentum; patet 1. ex dict. c. in nomine Domini; deinde ex his, quæ dicemus in seq. de apponendo die. Not. 3. indictionem aliud non esse, quam trinam exactiorem tributi sive censûs, C. de indict. lib. 10. quæ tribus continuis lustris fieri solebat ab Augusto Cæsare: una in ferro pro armis fabricandis; altera in argento, pro militibus stipendiariis; tertia, auro, pro re publica: exactis autem tribus lustris, seu annis 15. à capite inchoabatur trina exactio, seu indictio. Explois autem Olympiadibus tempore Concilii Nicæni 1. secundum istas indictiones cœperunt anni numerari, quod & hucusq; observatur.

1808. Duplicem porrò modum reperiendi annum indictionis tradit Layman in c. inter 6. de fide instrument. n. 7. Primus est, si dividantur anni à Christi incarnatione per 15. & abjectis illis numeris, ei, quod superest, adjiciatur numerus ternarius (quandoquidem Christus Dominus indictione tertiâ, seu tertio indictionis anno natus est) & apparebit indictio juxta versum, quem affert Durandus, de fide instrument. §. 1. n. 6. Si per Quindenâs Domini divideris

annos; his tribus abjectis, indictio certa notatur. Exempli gratiâ, si 1629. dividantur per 15, emergunt 108. & restant novem, quibus si adjicias tria, habes anni hujus indictionem duodecimam. Alter est, si ab anno 1562. quo anno Calendarium à Greg. XIII. correctum est, numeres annos, usque ad præsentem erunt 47. quem numerum si per 15. divideris, atque restanti numero, qui est binarius, denarium addideris (ea enim indictio in annum 1582. cadebat) præsentis anni indictionem habebis, videlicet duodecimam; sic ille.

Not. 4. ut instrumentum probet, 1809, addendum esse diem celebrati actûs, ita quidem, ut si talis dies exprimatur, qui sit festum immobile, semper in eundem ejusdem mensis diem incidens, non sit necesse exprimere mensem; quod si tantum numerus diei ponatur, etiam mensis erit exprimendus; habentur hæc & præcedentia in Nov. 47. c. 1. ibi: Unde sancimus, eos, quicumque gestis ministrant, sive in judiciis, sive ubicunque conficiuntur, acta, & tabelliones, qui omnino qualibet formâ documenta conscribunt, hoc modo incipere in documentis: Imperii illius sacratissimi Augusti Imperatoris anno. Est post illa, inferre Consulis appellationem, qui in illo anno est, & tertio loco indictionem, mensem, & diem. Ubi nota hic intelligi diem illum, quo actus coram Notario celebratus est; non autem illum, quo Notarius instrumentum scripsit. Hoc enim necessarium non est, nisi contractus eâ intentione celebratus fuerit, ut in scriptis fieret, & aliter non valeret; tunc enim absolvitur contractus per scripturam, & ideo dies scripturæ apponendus est.

Not. 5. de consuetudine, imò & jure 1810, communi requirit, ut instrumento apponatur in terris Ecclesiæ nomen summi Pontificis, & in terris Imperii nomen imperatoris, ut præcipitur in Novella 47. per totam, cujus titulus est: Ut præponatur nomen Imperatoris documentis, &c. quod tamen in hac Nov. dicitur de apponenda indictione, de consuetudine non observatur; sic Abbas

basin *c. 1. h. t. n. 13.* Covarruv. *practic. qq. c. 20. n. 1.* Durandus in *Specul. de edit. instrum. §. 1. n. 8.*

1811. Not. 6. circa locum celebrati contractus exprimendum, agi *c. quoniam 11. de probat.* ubi mandatur, ut tam in ordinario, quam extraordinario iudicio Iudex semper adhibeat aut publicam (si potest habere) personam, aut duos viros idoneos, qui fideliter universa iudicii acta conscribant: videlicet citationes, dilationes, recusationes, exceptiones, petitiones, responsiones, interrogationes, confessiones, testium depositiones, instrumentorum productiones, interlocutiones, appellationes, renuntiationes, conclusiones, & cætera, quæ occurrerint, competenti ordine conscribenda, *loca designando, & tempora, & personas, & c. Abbate 6. de sent. & re judicat. in 6.* ubi dicitur: dum certæ causæ facta est mentio, utpote donationis, vel venditionis, aut alterius specialis, oportet incepti iudicii tempus attendi, ut liquido cognoscatur, an tunc interfuerit actoris propter illa, quæ specialem comitantur causam, & necessario adesse debent, *veluti locus, & tempus, & huiusmodi, quæ sunt sollicitè attendenda, & sine quibus causa vacua, & invalida censeretur.*

1812. Not. 7. non sufficere, qualemcunque loci expressionem, v. g. actum in *diœcesi Passaviensi*; sed exigi, ut exprimat specialius, v. g. in oppido, civitate, arce, villa N. expresso ejus nomine v. g. *Lincii*, &c. prout colligitur ex *ff. de eo, quod certo loco dari oportet*; ubi addunt aliqui, in privatis scripturis etiam exprimendum non tantum locum (v. g. *Lincii, Viennæ, Græcii*) sed etiam *domum*, imò *locum domus*. Sed in hoc servanda est loci consuetudo.

1813. Not. 8. ad quæstionem, an instrumentum debeat esse *compositum* ab ipso Notario? constare ex *n. 1799.* 2. an sufficiat, quod solum à Notario subscriptum? ex *n. 1800.* Non requiritur, scriptum esse in membrana; ut colligitur ex *c. 4. de confirm. util.* ibi: prædicta privilegia quasi jam nimiam vetustate consumpta, *cum fuerint non in pergamento, sed in papyro conscripta.*

Ne autem reddatur suspectum, in charta munda oportet scriptum esse; cum id soleant Notarii; & aliàs facile credi possit, non esse magnopere curatum.

1814. Not. 9. inferenda etiam esse *Testium nomina*, in quorum præsentia res acta est, per *Novellam 73. c. 5.* ibi: sed & si instrumenta publice confecta sint, licet tabellionum habeant supplementum, *adjiciatur & eis, antequam compleantur, testium ex scripto præsentia.* Sed hoc intellige in casibus jure expressis, qualiter id exigitur in *testamento*, ubi testes subscribunt; non est tamen necesse, ut exprimat, testes *esse rogatos*, ubi rogatio non requiritur.

1815. Not. 10. requiri etiam, ut exprimat *nomen, & cognomen Notarii*; tum *cujus Autoritate sit Notarius*, & cum attestazione instrumenti, vel exemplaris à se confecti, prout exigit locorum consuetudo; quæ etiam communiter habet, quod apponatur *sigillum Notarii*, quamvis hujus necessitas jure scripto non sufficienter probari possit. Si autem instrumentum à Notario, etiam rogato, confectum cederet in favorem ipsius Notarii, vel parentum, aut uxoris ejus, censet Felinus in *c. 1. h. t. à n. 22.* non valiturum, sine Judicis autoritate.

1816. Ad extremum quæres, an, si Notarius circa prædicta commisit errorem, ubi advertit, eum corrigere possit? potest autem fieri error per omissionem, vel commissionem; quo posito, videtur rectè assignari sequentes regulæ ex Felino in *c. 3. h. t. 1.* errorem commissum *omittendo*, posse per ipsum corrigi, si dicat, se illius recordari; nam officiali creditur in suo officio, ut, si omisisset *diem, locum, &c.* Secus est, si error commissus foret *positive*, ponendo unum pro alio; tum enim, si corrigere vellet in continente, posset; secus, si ex intervallo; quia non licet illi variare; 2. si erravit circa substantia, idem dicendum esse; nisi per aliud instrumentum originale, vel protocollum, posset errorem probare; cæterum error Notarii non præsumitur factus dolo.

Tertiò,

Tertiò, quòd Notarius non possit errorem corrigere, nec defectum supplere, nisi interveniat auctoritas Judicis, vel officialis ad hoc deputati (est enim functus officio suo) exceptis quatuor casibus. Primus est, si vitium non sit substantiale, v. g. error in latinitate; Secundus, quando nondum est productum in iudicio, neque copia data parti adversæ; Tertius, quando error est notorius; Quartus, quando vult corrigere eo modo, quo corrigit lex v. g. errorem *indictionis*; nam hunc errorem jus ipsum præsumeret; sic Felinus cit. qui simul monet, si Notarius in erroris correctione fecisset aliquam interlineaturam, vel inductionem (ne instrumentum vitietur) debere *non in margine, sed in fine*, seu corpore instrumenti, hoc adscribere.

ARTICULUS III.

Quam vim probandi habeant instrumenta?

1817. **C**um instrumenta numerentur inter species probationum, quæ in iudicio recipiuntur; quæstio est de ipsorum effectu, seu probatione, quam præstant. Cum autem probationes adhiberi soleant ad fidem in iudicio faciendam super his, quæ in controversiam judicalem veniunt inter Actorem, & Reum; probationes autem aliquæ sint, quæ plenam; aliæ, quæ semiplenam fidem faciunt, in quæstionem præsentem venit, de virtute instrumentorum, seu scripturarum in ordine ad præstandum in iudicio ejusmodi effectum.

§. 1.

Quam vim probandi habeant instrumenta publica?

1818. **A**nte resolut. not. plenam probationem esse, quæ tantam fidem facit, quantum ad definiendam controversiam sufficit; hujus sex species recenset, & latè exponit Schardius *V. eod. Semiplenam* probationem dici, per quam rerum gestarum fides aliqua fit bono viro, hoc est iudici; non tamen tanta, ut

Tom. II.

jure possit movere eum ad ferendam in hanc partem sententiam; caret enim plenâ fide, utpote nixa levioribus argumentis: hujus quatuor species numerat citatus Schardius, apud Baldum in *L. 2. post prin. 6. vel privat.*

Instrumentum autem vocari solet ^{1819.} *probatio probata*; sic Pereyra in *Elucidar. n. 1260.* quo posito communis tradit, quòd instrumentum publicum faciat plenam probationem, seu fidem; rationem sumunt aliqui ex *c. si scripturam 1. h. t.* ubi dicitur, quòd exemplum instrumenti, *non solenniter sumptum* fidem non faciat absque originali; & *c. scripta 2. eod.* ubi habetur, instrumentum in iudicio productum corruere, si testes inscripti decesserint, nisi sit Authenticum, *vel à Notario sit confectum*; unde Doctores communiter colligunt, hic agi *de plena fide*, & eam præstari ex instrumento publico, seu manu Notarii solenniter confecto.

Idem colligitur ex *L. 18. C. de probat.* ubi dicitur, quòd, ut quis sententiam obtineat de donatione à se non facta, quam factam exhibet instrumentum, probare debeat coram competente Judice, donationem contra suam voluntatem instrumento esse insertam; ergo secus obtinet instrumentum. *2. L. in exercendis, 15. C. h. t.* ibi: *in exercendis litibus eandem vim obtinent tam fides instrumentorum, quam depositiones testium*; demum *L. 18. C. de Testib.* ubi dicitur, ut instrumentum fidem faciat, non requiri in eo tot testes, quot aliàs opus esset sine instrumento, ibi: *nisi vel securitatem inscriptis capiant, vel observaverint præfatam testium probationem.*

Confirmatur. Duo testes legitimi, seu omni exceptione majores plenè probant, nisi specialiter aliud in jure dispositum sit, per *L. in exercendis*; & constat ex *tit. 20. de Testib.* at instrumentum publicum, seu manu Notarii solenniter confectum, eandem vim habet, quàm ejusmodi duo testes, per dictam *L. in exercendis.* Nam tale instrumentum, hoc ipso, quòd publicum sit, causat duplicem præsumptionem; *unam veritatis*, quòd in iis contenta sint vera;

Nun

vera;